

Hemşirelik Eğitimi ve Eleştirel Düşünme

Nazan KILIÇ AKÇA & Sultan TAŞCI

Özet – İçinde bulunduğumuz bilgi çağında hızlı gelişmeler ve değişimler olmakta ve bilgi birikimi hızla artmaktadır. Bilgi birikiminin artmasıyla bilim ve teknolojinin gelişimi, insanların giderek daha da karmaşık problemlerle karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Bilgi çağının değişen yaşam koşullarıyla, yaşamın her alanında ve özellikle eğitim alanında eleştirel düşünme becerileri önem kazanmaktadır. Eleştirel düşünme, bilgi çağında lüks değil, ihmal edilemez bir gereksinimdir. Sorun çözüme, çağdaş hemşireliğin önemli fakat az anlaşılan bir özelliğidir. Diğer taraftan, etkili sorun çözüme stratejilerini kullanma ve güçlü bir bilgi temeline dayalı olarak karar verme yeteneği, profesyonel hemşireden beklenen bir davranıştır. Bu süreci tam ve doğru olarak anlama ve hasta bakımında kullanma profesyonel becerilerin gelişiminin temel gereğidir. Ancak Türkiye’de Hemşirelik eğitiminde eleştirel düşünmeyi etkileyen faktörler konusunda yeterli çalışma bulunmamaktadır. Bu derlemeyle hemşirelik eğitiminde eleştirel düşünmeyi etkileyen faktörlerin belirlenmesine katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Hemşirelik eğitimi, eleştirel düşünme.

Abstract – Nursing Education and Critical Thinking – In the modern information age, the pace of change and development is rapid and information accumulates quickly. As stores of information build up, developments in information and technology bring people face to face with increasingly complex problems. As conditions of life are changed by the information age, critical thinking skills are gaining importance in every area of life, particularly in the area of education. In the information age, critical thinking is not a luxury but a necessity which must not be neglected. Problem solving is an important but little understood feature of modern nursing. Moreover, the ability to use problem solving strategies effectively and to take decisions based on a solid foundation of knowledge is behaviour to be expected of a professional nurse. A full and proper understanding of these processes and their application in the care of patients is a prerequisite to the development of professional skills. In Turkey, however, the factors which influence critical thinking in nursing have not yet been adequately researched. The aim of this review is to contribute to the identification of the factors which influence critical thinking in nursing education.

Key words: Nursing education, critical thinking.

Giriş

Son yıllarda eleştirel düşünme, eğitim çevrelerinde sıkça söz edilen bir düşünme biçimi haline gelmiş ve eğitimciler tarafından düşünme becerilerinin öğretilmesi, bilginin öğretilmesi kadar önemli görülmektedir. Çünkü bilgi, eğitim yoluyla geliştirilebildiği

Nazan Kılıç Akça, Öğretim Görevlisi, Bozok Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, <nazanakca7@hotmail.com>; Sultan Taşçı, Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Atatürk Sağlık Yüksekokulu, <sultant@erciyes.edu.tr>.

Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, Aralık 2009, ss. 187-195.

Mersin University Journal of the Faculty of Education, Vol. 5, Issue 2, December 2009, pp. 187-195.

gibi eleştirel düşünme ile de geliştirilebilir. Cüceloğlu (1998), *İyi düşün doğru karar ver* adlı kitabında eleştirel düşünmeyi; "kendi düşünce sürecimizin bilincinde olarak, başkalarının düşünce süreçlerini göz önünde tutarak, öğrendiklerimizi uygulayarak kendimizi ve çevremizde yer alan olayları anlayabilmeyi amaç edinen aktif ve organize zihinsel süreç" olarak tanımlamıştır. Eleştirel düşünme becerisi, bireyin bilgiyi sorgulayarak kabul etmesini, alternatif bakış açıları geliştirerek etkili kararlar almasını sağlamaktadır. Bu bakımdan okul öncesi eğitimden, yüksek öğretime kadar eğitimin her aşamasında bireylerin bilgiye eleştirel yaklaşabilmesi için eleştirel düşünme becerisini kazanmış olmaları gerekmektedir.

Eğitimde Eleştirel Düşünmenin Yeri

Eleştirel düşünme becerisine sahip olmayan bireyler kendilerini eleştirel olarak değerlendiremediklerinden topluma nasıl katkıda bulunabileceklerinin farkına varamazlar. Bu bağlamda eğitim, bireyleri topluma kazandırma sürecinde bireylerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelidir. Eleştirel düşünme, rasyonel bir şekilde belirli iddiaların akla yatkınlığını, yargılama yeteneğini, kanıtları tartmayı, üstü kapalı şeyleri mantıklı bir şekilde öne sürmeyi, karşıt fikirler ve alternatif hipotezler sunmayı gerektirir (Banning, 2006; Henderson, Winch ve Partner, 2006).

Eleştirel düşünme aynı zamanda bireylere, olayları tek boyutlu değil çok boyutlu görebilme olanağı sağlar (Kökdemir, 2003; Sharon, 2007). Eğitim kurumlarında kullanılan geleneksel öğretim yöntemleri eğitici merkezli, pasif ve eğiticinin doğru ya da gerçek saydığı bilgilerin aktarılmasını içerir (Banning, 2006). Oysa çağdaş eğitim anlayışında hazır bilgileri sorgulamadan kabullenen bireyler yetiştirmek yerine, neyi, niçin ve nasıl öğrenmesi gerektiğini bilen, öğrendiği bilgileri kullanan, geliştiren ve yeni bilgi üreten, yani eleştirel düşünen bireylerin yetiştirilmesi amaçlanır. Bu nedenle günümüz eğitim sisteminin en önemli rollerinden biri topluma eleştirel düşünen bireyler kazandırmaktır (Akbıyık, 2002; Uçan, Taşcı ve Ovayolu, 2008). Bilgiyi seçme, örgütleme ve kullanma davranışları bakımından eleştirel düşünme becerilerini kazanmış bireylerle, bu becerileri yeterince kazanamamış bireyler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda eleştirel düşünme becerilerini kazanmış ve bu becerileri kullanan öğrencilerin daha etkili biçimde öğrendikleri görülmektedir (Kaya, 1997; Kökdemir, 2003). Kendilerinin ve başkalarının duygu ve düşüncelerini anlayarak, bunları etkili bir şekilde kullanmayı öğrenen insanlar özel hayatlarında ve mesleklerinde başarı sağlayabilir. Hayatın her alanında başarıyı doğrudan etkileyen faktörlerden olan eleştirel düşünme becerisi ve duygusal zekânın kazanımı uzun bir süreç gerektirir. Bu beceriler örgün eğitim yoluyla geliştirilebilir.

Hemşirelik Mesleğinde ve Eğitiminde Eleştirel Düşünmenin Önemi

Bilim, teknoloji ve tıp alanında hızlı gelişmelerin yaşandığı bir çağda özellikle de

hemşirelik gibi hızlı ve doğru kararların alınmasını gerektiren meslek alanlarında akılcı kararların alınması bir zorunluluk haline gelmiştir (Kaya, 1997). Hemşirelikte eleştirel düşünme; sosyal, çevresel, ekonomik girişimler ve uluslararası sağlık mücadelelerindeki gerekliliğinin hissedilmesiyle ortaya çıkmıştır. Toplumda özellikle de sağlık alanında oluşan dinamik değişiklikler, 21. yüzyılın profesyonel hemşirelerine yeni mücadele ortamları yaratmıştır (Riddell, 2007). Sağlık bakımındaki köklü ve hızlı değişiklikler, teknolojideki gelişmeler, sağlığı yükseltme ve bireylerin iyilik halini artırmaya yönelik araştırmalar hemşirenin çağdaş bilgi ve uygulama ile ilgili esasları kavramasını, yaşam boyu öğrenim ilkesinin benimsemesini, edindiği yeni bilgi ve becerileri birey, aile ve toplumun sağlık bakımında kullanabilmesini gerektirmektedir (Worrell ve Profetto, 2007). Hemşirelerin hem günlük hayatta, hem de kuramsal ve klinik alanda uygulamalar ve bakım için gereken kararlar almasında; karşılaştıkları çeşitli etik konuların çözümünde, yeterli, yaratıcı ve etkili hemşirelik bakımı verebilmeleri için eleştirel bir şekilde düşünmeleri gerekir. Uygulama alanlarında hızlı ve doğru kararların alınması ile karşı karşıya olan tüm mesleklerde eleştirel düşünme gücüne sahip olarak akılcı kararların alınması yeni gelişim ve değişimlere uyum sağlamada büyük önem taşır. Bu doğrultuda ulusal ve uluslararası tüm hemşirelik kuruluşları, eleştirel düşünme gücünü hemşirelik uygulamalarının temel ögesi olarak kabul etmekte ve eleştirel düşünme gücünü hemşirelikte aranan evrensel bir davranış olarak nitelendirmektedir (Kataoka-Yahiro ve Saylor, 1994; Martin, 2002).

Toplumlar, toplumsal dinamikler, sağlık bakım gereksinimleri ve sağlık politikaları değişirken hemşirelik de modern bir meslek haline gelmiştir (Riddell, 2007; Senita, 2008). Bu değişim süreciyle beraber toplum hemşirelik mesleğine çeşitli statü ve yetkiler vererek, bunun karşılığında;

- İnsanlara gönül verme
- Sadık ve güvenilir olma
- Doğru olanı yapma
- Tam yapma
- Kararların sorumluluğunu alma
- Doğru kararlar verme
- Kendisini yönlendirme, gibi çeşitli beklentiler koymuştur.

Toplumun bu tür beklentilerini karşılayabilmek için hemşireler, gelişmelere ve yeniliklere kolaylıkla uyum sağlayabilme, yaratıcı düşünceler üretebilme, esnek davranabilme, mesleki konular dışındaki konulara ilgili ve duyarlı olmaları, kişiliğini geliştirmeleri ve çağdaş profesyonel nitelikleri kazanmış olmaları beklenmektedir (Banning, 2006; Senita, 2008). Hemşirenin sağlığı bozulmuş bireylere bakım sunarken bütün bilgilerini sentez ve analiz edebilmesi gerekmektedir. Değişik alanlarda sunulan hizmetlerin gelişmesi, kanıta dayalı uygulamaların artması, teknolojik bilgi ve uygulamayı da içeren çok boyutlu bakım, hemşireleri esnek olmaya ve eleştirel düşünmeye zorlamaktadır. Eleştirel düşünmenin; hemşirelerin bağımlı-bağımsız karar vermesini güçlendirdiği, karşılaştığı durumlarla ilgili analiz-sentez yapabilme

yeteneğini geliştirdiği, neden-sonuç ilişkileri kurabildiği, meslekte profesyonelliği, otonomi ve güç sahibi olmalarını olumlu yönde etkileyeceği unutulmamalıdır (Riddell, 2007; Senita, 2008).

Hemşirelik bakımının kalitesi, hemşirenin eleştirel düşünebilmesine ve bu düşüncüyü uygulama ortamıyla bütünleştirmesine bağlıdır (Simpson ve Courtney, 2002). Uygulama alanlarında akılcı kararların alınması mesleki gelişimin devam ettirilmesi ve alternatif yaklaşımların belirlenmesi eleştirel düşünmeyle mümkündür. Günümüzde hemşireliğin geleneksel görev yöneliminden, genişleyen rol yönelimine doğru şekillenmesi gerekmektedir. Bunun için hemşirelerin, içinde bulunduğu yüzyılın toplumsal sorunlarını çözümlayebilmeleri, hemşirelik problemleri ile başa çıkabilmeleri, daha karmaşık hasta bakım gereksinimlerini saptayabilmeleri ve sistemik bakım verebilmeleri için aldıkları eğitim doğrultusunda eleştirel düşünme güçlerini geliştirmeleri gerekmektedir. *National League for Nursing* (1991) hemşirelik eğitiminde eleştirel düşünmenin vazgeçilmez olduğunu vurgulayarak hemşirelik okulu mezunları için kazanması gereken son derece önemli mesleki ve profesyonel bir nitelik olduğunu ifade etmiştir (Adams, Stover ve Whitlow, 1999).

Profesyonel olmada gerekli ve önemli bir unsur olan eleştirel düşünme, hemşirelik için birçok kaynaktan elde edilen bilgilerin toplanması ve düzenlenmesi, bu bilgiler ışığında neye gereksinim olduğunun saptanması, birçok olası yaklaşımdan birinin seçilmesi, uygulanması ve işlemin sonuçlarının değerlendirilmesi gibi özellikleri içeren vazgeçilmez bir düşünme sürecidir (Biol, 2007; Velioglu, 1998). Yaşamsal ve kritik kararlar alan, uygulayan hemşirelerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeleri, mesleğin artık yatak başı bakım hizmeti olarak görülmemesi, bilime inanan ve gerçekleri araştırıp uygulayan, teorikle bağlantılı, el becerisi yanında zihinsel ve entelektüel gücünü de kullanan, kanıta dayalı uygulamaları gerçekleştiren bir disiplin olmasında oldukça önemlidir. Araştırmalar eleştirel düşünmenin, zihinsel yeteneğin önemli bir boyutu olduğunu, olgunlaşma ve yaşantı zenginliklerinden etkilendiğini, bu nedenle eleştirel düşünme ile eğitim arasında önemli bir ilişki olduğunu açıklamaktadır (Riddell, 2007).

Banning (2006) klinikte çalışan hemşirelerin eleştirel düşünme düzeylerini incelediği çalışmada, 37 hemşireden sadece ikisinin eleştirel düşünmeyi klinik karar vermede kullandığını diğerlerinin ise bu özelliklerinin çok sınırlı olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca eleştirel düşünme becerisini kazanmada hemşire eğitimciler için önemli bir görev düşüğünü ve öğrenci hemşirelerinde bunu geliştirmek için kliniklerde sorumluluk almalarına izin verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Adams ve ark.(1999) çalışmalarında, hemşirelikte deneyim yılı arttıkça eleştirel düşünme gücünün ve profesyonelliğin arttığını ve eleştirel düşünme becerilerinin hemşirelik eğitimi sırasında artırılabilirliğini belirtmişlerdir.

Ülkemizde de hemşirelerin eleştirel düşünme eğilim ve becerilerini inceleyen çalışmalar oldukça sınırlıdır Yapılan bu çalışmalarda hemşirelerin eleştirel düşünme eğilim ve becerilerinin düşük ve orta düzeyde olduğu bildirilmiştir (Arslan ve ark.,

2007; Dirimeşe, 2006; Kıranşal ve ark., 2006).

Hemşireler sağıkta önemli değişim ve dönüşümü yaratabilecek güç ve potansiyele sahip sağık insan gücüdür. Bireyin bulunduğu her ortamda sağlığı geliştirmek, korumak ve hastalıkları önlemeye yönelik hizmet sunmak ve hastalık halinde ise bireyin bakım ve tedavisinde uygulayıcı, eğitici, yönetici ve araştırmacı rolde aktif sorumluluklara sahip eleştirel düşünen bireyler olarak yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu da ancak eleştirel düşünebilen ve bunu eğitimde kullanabilen eğitimcilerle mümkün olabilmektedir (Senita, 2008).

Hemşirelik eğitimi değerlendirilirken, bu eğitimin yapısına uygun olarak; müfredat içeriğinin niteliğine, nasıl düzenlendiğine ve öğrencilerin bilgileri nasıl işleyip değerlendireceklerine önem vermek gerekmektedir. Eğitim sonucunda öğrencilerde oluşan davranışların, eğitim hedefleri ışığında dikkatle değerlendirilmesi, topluma ulaştırılacak sağık ve hemşirelik bakımının niteliği ile çok yakından ilişkilidir. Ancak, hemşirelik eğitimi, en gelişmiş olduğu düşünülen okullarda dahi istendik düzeyde sürdürülememektedir. Bu konuyla ilgili veriler ve gözlemler hemşirelik hizmetlerinin topluma ulaştırılmasında ciddi sorunlar olduğunu düşündürmekte ve hemşirelik eğitiminin gözden geçirilmesi gerektiğini desteklemektedir. Dünya Sağık Örgütü, herkese sağık stratejileri doğrultusunda hemşirelik eğitiminin güçlendirilmesini, değişen sağık bakım gereksinimlerini karşılamak için eğitim programlarının gözden geçirilmesini önermektedir (Simpson ve Courtney, 2002). Amerika Birleşik Devletleri'nde, yetkili otoriteler, hemşirelik eğitiminde akreditasyon için eleştirel düşünmenin müfredatta olmasını şart koşmuştur (Senita, 2008).

Hemşirelerin üniversite eğitimi sırasında eleştirel düşünme becerilerini kazanabilmesi için üniversiteye yerleştirilen öğrencilerde de eleştirel düşünmenin geliştirilmesine temel olacak; okuma alışkanlığı, zeka ve duygusal faktörler (Kazancı, 1989; Çıkrıkçı, 1992), kişinin kendi düşünme biçimine eleştirel yaklaşımı ve eleştirel ruhun varlığı, sorgulayıcı araştırmacılık, şüphecilik, meraklılık, dikkat, azim, açık görüşlülük, dürüstlük, risk alma, bağımsız düşünme, sağduyululuk, isteklilik, azimlilik, güven duyma ve ilgililik (Kataiko-Yahiro ve ark., 1994; Kaya, 1997; Uçan ve ark., 2008) gibi pek çok bireysel özellik ve tutumlara sahip olmalıdır. Öğrencilerde eleştirel düşünmeyi geliştirebilmeleri için bu niteliklere ek olarak hemşire eğitimcilerin de bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Hemşire eğitici;

- Analitik düşünebilmeli,
- Açık fikirli, yaratıcı, dürüst ve alçak gönüllü olmalı,
- Birden fazla duyuya hitap edebilmeli,
- Demonstrasyon ve rol yeteneklerini kullanabilmeli,
- Düzenli bilgileri sınıflandırmalı,
- Bilgi ve fikirleri sentez ederek kavram haritasını oluşturup kullanabilmeli,
- Teorikte anlatılan bilgileri uygulamayla bütünleştirmeli,
- Problem çözme sürecini kullanabilmelidir.

Bu niteliklerin hemşire eğitimcide olması, öğrencilere çağın getirebileceği

yeniliklere kolaylıkla uyum sağlayabilmeleri için temel kavramları özümsetmeyi, eleştirel düşünme gücünü kullanarak sorunları çözümleyebilme becerisini kazandırmayı sağlar (Banning, 2006; Barrett, 2008; Shin,1998; Symthe, 2004). Hemşire eğitimcilerin eleştirel düşünmeyi kullanabilmeleri toplumun sağlık gereksinimlerine yanıt verebilecek “Neleri öğrenmek istediğini bilen, bilgiyi arayan ve yeni bilgiler üreten, yaşam boyu öğrenme konusunda güdülenmiş, sorgulayan, yeni durumlara çözüm getirebilen, yaratıcı düşünebilen, toplumsal sorumluluğu üstlenmeye hazır, işbirliği içinde çalışma becerileri gelişmiş, vb.” özelliklere sahip hemşireler yetiştirmek için önemlidir (Biol, 2007; Kocaman, 1998). Yapılan bir çalışmada 11 eğitimciden altısının eleştirel düşünmeye sahip oldukları, eğitimi ve öğrenmeyi kolaylaştırmak için eleştirel düşünmeyi kullandıkları ve diğer eğitimcilerinde eleştirel düşünmeye meyilli oldukları saptanmıştır. Eleştirel düşünmenin bir beceriden çok kişilik özelliği olduğu ve hemşirelik öğrencilerinde bu özelliğin geliştirilmesinde, çoğunlukla derslerde verilen örneklerin ve okuldaki atmosferin etkili olduğu belirtilmekte, ancak tek bir eğitimcinin eleştirel düşünmeyi geliştirmede yeterli olmayacağı da ileri sürülmektedir (Sharon, 2007).

Eğitimin eleştirel düşünme üzerine etkisini inceleyen çalışmalara bakıldığında; Brooks ve Sepherd (1990) ABD’de ön lisans düzeyindeki hemşirelik öğrencilerinin lisans düzeyindeki öğrencilere göre eleştirel düşünme düzeylerinin daha düşük olduğunu bulmuşlardır. Shin (1998)’ın ön lisans ve lisans hemşirelik programı öğrencilerinin eleştirel düşünme ve klinik karar verme becerilerini karşılaştırdığı çalışmasında, lisans öğrencileri açısından pozitif yönde önemli farklılıklar saptanmıştır. Bu çalışmalardan yola çıkarak hemşirelikte eğitim düzeyi arttıkça eleştirel düşünme düzeyinin arttığı görülmektedir. Ancak yapılan çalışmalar da eğitim düzeyinin yanı sıra eğitimcilerin yeterli eleştirel düşünme beceri ve deneyimleri, kullandıkları eğitim teknikleri ve sınıflardaki öğrenci sayısı da eleştirel düşüncenin öğrenciye kazandırılmasında önemli faktörler arasındadır (Myrick ve Yonge, 2003; Sharon, 2007; Smythe, 2004).

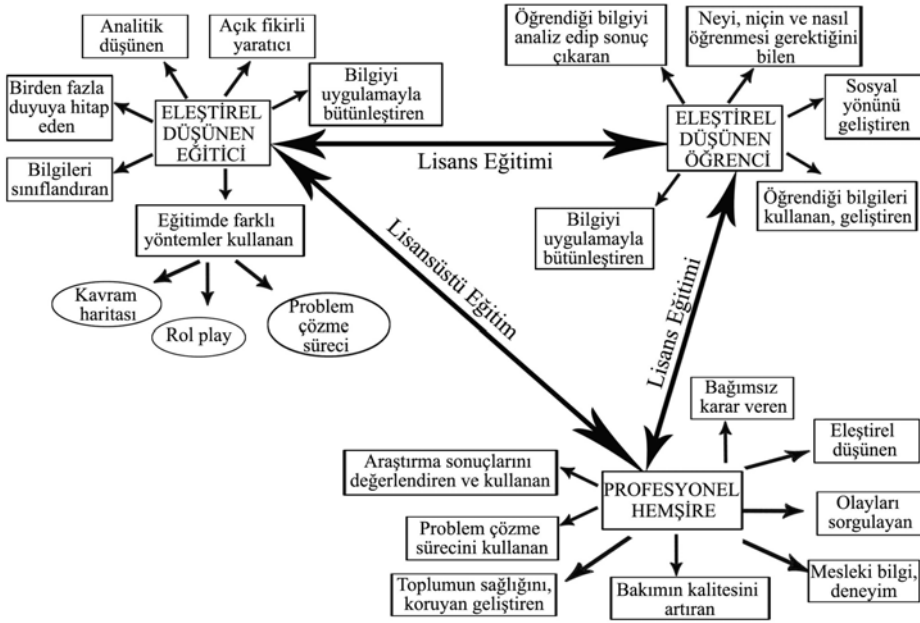
Ülkemiz geneline baktığımızda lisans düzeyinde hemşirelik eğitimi veren okullarda yeterli sayıda ve nitelikte öğretim elemanı olmadığı görülmektedir. Uygulamalı eğitim veren alanlarda öğrenci grubunun en fazla 10-15 kişilik gruplar olması gerekirken ülkemizde sınıflarda ve uygulama alanlarında ise okulların % 80-90’ında 50-100 kişilik öğrenci gruplarıyla eğitim sürdürülmektedir. Bunun yanında uygulama alanlarının da eğitim için uygun şekilde yapılandırılmaması da hemşirelik mesleğine kazandırılacak yeni elemanların eleştirel düşünme düzeylerini etkileyen olumsuz faktörler arasında yer almaktadır.

Ülkemizde eleştirel düşünme konusunda hemşirelik öğrencileriyle yapılan çalışmalar oldukça azdır. Kaya (1997) Üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme gücünü incelediği çalışmasında Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu dördüncü sınıf öğrencilerinin puan ortalamalarının “orta” düzeyde olduğunu belirlemiştir. Öztürk (2006) hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ile

ilgili yaptıkları araştırma sonucunda birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü sınıf öğrencilerinin puan ortalamasını 231.93 düşük olarak bulmuştur. Sevil, Ertem ve Buket (2005) ile Şenturan ve Ecevit Alpar'ın (2008) yaptığı çalışmalarda da Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümü öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Hemşirelik eğitiminde eleştirel düşünme, problem çözme ve klinik karar vermeyi geliştirebilmek için;

- Eleştirel düşünce stratejilerinin müfredata entegre edilmesi,
- Bilgisayar destekli eğitim,
- Soyut düşünmeyi geliştirme,
- Sunumda bütün duyuların kullanılması,
- Tartışmalı ve sorgulamalı eğitim,
- Eğitimde ana noktalara yoğunlaşmak,
- Eğitimde sanatsal etkinlikler kullanmak,
- Kritik olayların analiz edilmesi,
- Yansıtıcı teknikler kullanılması
- Vaka çalışmalarının yapılması,
- Teorinin gerçek olaylarla senaryolaştırılması,
- Her konu sonrası önemli noktaların sorularla özetlenmesi,
- Afiş sunularının yapılması,
- Öğrenci sunularının yaptırılması,
- Öz değerlendirme ve akran değerlendirmesi yaptırılması
- Uygulama alanında kavram haritası ve problem çözme süreci yaklaşımlarının kullanılması önerilmektedir (Banning, 2006; Barrett, 2008; Sharon, 2007; Worrell ve ark., 2007).

Geleneksel hemşirelikle ilgili eleştirilerde, hemşirelerin sadece doktorun yardımcısı olduğu, sorun çözme becerilerini tam olarak kullanmadıkları ve hemşireliğin düşünen bir meslek olmaktan çok yapan bir meslek olduğu öne sürülmekte, hemşireliğin profesyonel bir şekilde uygulanması için problem çözme becerisi gelişmiş hemşirelere gereksinim duyulduğu vurgulanmaktadır (Biol, 2007; Velioğlu, 1994). Hemşirelik eğitimi ve klinik uygulamalarda problem çözme süreci ile eleştirel düşünmenin kullanılmasıyla meslekte profesyonel hemşirelerin yetişeceği ve etkin klinik karar verme becerisinin artacağı ifade edilmiştir (Raymond ve Profetto, 2005). Hemşirelik uygulamalarında eleştirel düşünme, hemşirenin sahip olduğu bilgi ve yeteneği, gereken durumlarda uygun kullanmasını ve gerekirse yeni bilgi gereksinimlerini tanımlamasını sağlar. Bu süreç, hemşireye problemleri nasıl çözeceği ve gelecekteki problem ve çözümleri hakkında araştırma olanağı sağlar (Henderson ve ark., 2006; Sharon, 2007,). Hemşirelik sürecinde hemşire; iletişim, karar verme, araştırma, savunma, değişim, liderlik, yardım etme ve eğitim gibi rollerini eleştirel düşünmenin ışığında kullanarak bakımı planlayıp uygular ve değerlendirir (Taşcı, 2005; Kelleci ve Gölbaşı, 2004). Hemşirelik eğitiminde eleştirel düşünme becerisinin kullanımı ve önemi araştırmacı tarafından geliştirilen bir kavram haritası üzerinde Şekil 1'de özetlenmiştir.



Şekil 1. Hemşirelik Eğitiminde Eleştirel Düşünme Becerisinin Kullanımına İlişkin Kavram Haritası.

Sonuç ve Öneriler

Hemşirelik bakımının içeriğine ve niteliğine dinamiklik kazandıran eleştirel düşünme becerisinin yetersizliği, hizmette kaliteyi, etkinliği ve yeterliliği, meslekte profesyonelliği, otonomi ve güç sahibi olmayı olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle hemşirelik mesleği üyeleri ne kadar iyi düzeyde eleştirel düşünme becerisine sahip olurlarsa o ölçüde toplumun sağlığını koruma, geliştirme ve yaşam kalitesini artırma yönünde etkin hizmet verebilirler. Hemşirelerin daha kapsamlı bilgi edinmelerinde, bakım deneyimlerini zenginleştirmelerinde, teknolojiyi kullanabilmeleri ve hemşirelik amaçlarını değerlendirerek hızla değişen bu karmaşık sistem içerisinde hastaya yardım edebilmelerinde, aldıkları hemşirelik eğitiminin önemi büyüktür. Bu amaçla, gelecekte bu yönde hizmet verebilecek hemşireler yetiştirebilmek için eğitimleri sırasında öğrencilere eleştirel düşünme becerisini kazandırmak önemlidir.

Kaynakça

- Adams, M.H., Stover, L.M., Whitlow, J.F. (1999). A longitudinal evaluation of baccalaureate nursing students' critical thinking abilities. *Journal of Nursing Education*, 38 (3), 139-141.
- Akbiyik, C. (2002). *Eleştirel düşünme eğilimleri ve akademik başarı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arslan, G.G., Demir, Y., Eşer, ve ark. (2007) *Hemşirelerde eleştirel düşünme eğilimini etkileyen etmenlerin incelenmesi*.4.Uluslararası. ve 11. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kongre Kitabı Ankara.
- Banning, M. (2006). Measures that can be used to teach critical thinking skills in nurse prescribers. *Nurse Education in Practice*, İnternette 15 Nisan 2008'de elde edilmiştir: <[http://www.nurseeducationinpractice.com/article/S1471-5953\(05\)00110-1](http://www.nurseeducationinpractice.com/article/S1471-5953(05)00110-1)>.
- Barrett, K. (2008). Evaluating the use of concept maps in nurse education in N. Ireland to promote the development of critical thinking. İnternette 15 Nisan 2008'de elde edilmiştir: <<http://cmc.ihmc.us/cmc2008papers/cmc2008p094.pdf>>.
- Bırol, L. (2007). *Hemşirelik Süreci*. 8. Baskı, İzmir: Etki Matbaacılık Yayıncılık.
- Brooks, KL, Shepherd JM. (1990). The relationship between clinical decision making skills in nursing and general critical thinking abilities of senior nursing students in four types of nursing programs. *Journal of Nursing Education*, 29 (9), 391-399.
- Cüceloğlu, D. (2001). *İyi düşün doğru karar ver*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çıkrıkçı, N. (1992). Watson-Glaser eleştirel akıl yürütme gücü ölçeğinin (Form YM) lise öğrencileri üzerindeki ön deneme uygulaması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25 (2), 559-569.
- Dil, (Coşkun) S. (2001), *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Özet Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dirimese, E. (2006). *Hemşirelerin ve öğrenci hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Erdem, (Göksel) Y. (1995). *Hemşirelerin klinik çalışmalarında gözlenen davranışlarının bağımlı, bağımsız ve birbirine bağımlı kararlar yönünden incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Özet Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Henderson, A., Winch, S., ve Partner, A.H. (2006). A conceptual model for continuous clinical education. *Nurse Education Today*, 26 (2), 104-109.
- Kaya, H. (1997). *Üniversite öğrencilerinde eleştirel akıl yürütme gücü*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kataoka-Yahiro, M., Saylor, C. (1994). A critical thinking model for nursing judgment. *Journal of Nursing Education*, 33 (8), 351-356.
- Kazancı, O. (1989). *Eğitimde eleştirici düşünme ve öğretimi*. İstanbul: Kazancı Kitap A.Ş.
- Kelleci, M. ve Gölbaşı, Z. (2004). Bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerin problem çözme becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 8 (2), 1-8.
- Kıranşal, N, Adana, F, ve Erdağı, S. (2006). Karsta Çalışan Hemşirelerin Eleştirel Düşünme Düzeylerinin incelenmesi, 42. Ulusal Psikiyatri Kongresi, 01- 05 Kasım, İstanbul.
- Kocaman, G. (1998). *Hemşirelik eğitiminde probleme dayalı öğrenme*, Uluslararası Katılımlı, 14-16 Mayıs VI. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kongre Kitabı, GATA Hemşirelik Yüksekokulu, Ankara.
- Kökdemir, D. (2003). *Belirsizlik durumlarında karar verme ve problem çözme*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Martin, S. (2002). The theory of critical thinking of nursing. *Nursing Education Perspectives*, 23 (5), 244-247.
- Myrick, F, Yonge, H. (2004). Enhancing critical thinking in the preceptorship experience in nursing education. *Journal of Advanced Nursing*, 45 (4), 371-380.
- Öztürk, N. (2006). *Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve eleştirel düşünmeyi etkileyen faktörler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Özet Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Raymond, L.C. ve Profetto. M.J. (2005). Nurse educators' critical thinking, reflection and measurement. *Nurse Education in Practice*, 5, 209-217.
- Riddell, T. (2007). Critical assumptions; thinking critically about critical thinking. *Journal of Nursing Education*, 46 (3), 121-127.
- Senita, J. (2008). *The use of concept maps to evaluate critical thinking in the clinical setting. Teaching and Learning in Nursing*, 3, 6-10.
- Sevil, Ü., Ertem, G., Buket, S. (2005). *Ege üniversitesi sağlık yüksekokulu hemşirelik bölümü öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin incelenmesi*. 3. Uluslararası 10. Ulusal Hemşirelik Kongresi Özet Kitabı. İzmir. s.131.
- Sharon, L. (2007). Critical thinking, A two-phase framework. *Nurse Education in Practice*, 7, 303-314.
- Shin, K.R. (1998). Critical thinking ability and clinical decision-making skills among senior nursing students in associate and baccalaureate programmes in Korea. *Journal of Advanced Nursing*, 27 (2), 414-421.
- Simpson, E, Courtney, M. (2002). Critical thinking in nursing education, literature review. *International Journal of Nursing Practice*, 8, 89-98.
- Smythe, E.A. (2004). Thinking. *Nurse Education Today*, 24 (3), 26-332.
- Şenturan, L. ve Ecevit Alpar, S. (2008). Hemşirelik öğrencilerinde eleştirel düşünme. *C. U Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12 (1), 22-30
- Taşcı, S. (2005). Problem çözme süreci. *Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14 (Ek Sayı, Hemşirelik Özel Sayısı), 73-78.
- Uçan, Ö, Taşcı, S, ve Ovayolu, N. (2008). Eleştirel düşünme ve hemşirelik. *Fırat Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1 (7), 17-27.
- Ulupınar, S. (1997). *Hemşirelik eğitiminin öğrencilerin sorun çözme becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Özet İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Velioğlu, B. (1998). *Hemşirelik eğitiminde esaslar*. II. Ulusal Hemşirelik Eğitimi Sempozyumu, İstanbul.
- Worrell, J.A. ve Profetto, M.J. (2007). Critical thinking as an outcome of context-based learning among post RN students, A literature review. *Nurse Education Today*, 27, 420-426.